

ŽENSKI SVET

LETO XIV / 1936
MAREC

VSEBINA: Angela Vode: Lev Nikola-
jevič Tolstoj / Ljuba Prenner: Mejniki /
Krista: Prodajalka / Marija Golob: Mati /
Olga Grahor: Nacionalizem ali internaciona-
lizem? / Anketa: Važno žensko vprašanje /
Dr. Silva Trdina: Vida Jerajeva / Zlata Pir-
nat: Rozaita Bitterlich / Terezija Martelan-
čeva / V spomin ge. Fanci Strmecki / Drobž
/ Priloge: Naš dom, modna priloga, krojna
pola, ročna dela.

Seznam izžrebanih imen in dobitkov.

Žrebanje se je vršilo pod nadzorstvom treh naročnic, gospá: Julije Staretove, Milke Guštinove in Olge Čermeljeve. Žrebal je mali Saša, sinček naše naročnice, gospe Milice Šramel-ove.

I. Moderna barvasta namizna garnitura.

1. Somrak Anka, Vel. Lašče. 2. Paučnik Ivica, Studenci pri Mariboru.

II. Moderni namizni prt.

3. Kopp Vanda, Zagreb. 4. Rupelj Zora, Dobrova. 5. Papathanassopulo Louise, Aleksandrija. 6. Pivka Dora, Maribor. 7. Aničič Tilka, Dol pri Ljubljani.

III. Garniture iz klekanih čipk.

8. Thuma Tinca, Jesenice. 9. Hren Hilda, Ljubljana. 10. Juana de Perenich, Buenos Aires.

IV. Bela namizna garnitura.

11. Kerkoč Ida, Kairo.

V. Platno za prt s prtiči.

12. Zrimšek Matilda, Majspereg.

VI. Volna za bluže ali pulover iz Ž. S.

13. Kislinger Angela, Celje. 14. Kogej Josipina, Dobrovo. 15. Makarovič Tonica, Črenšovci.

VII. Garniture iz klekanih čipk.

16. Mihajlovič Mar., Banjaluka. 17. Golar Lojzka, Cleveland. 18. Pavli Josipina, Komen. 19. Semjakina Ana, Varaždin. 20. Turnšek Ivanka, Vel. Gorica.

VIII. Po 3 m šifona.

21. Završnik Miočka, Ribnica na Pohorju. 22. Lenassi Ivanka, Zid. most. 23. Čampa Kati, Ljubljana. 24. Schneider Stefanija, Oplotnica. 25. Veroga Ivanka, Ljubljana. 26. Oman Erna, Ljubljana. 27. Gerželj Pavla, Celje. 28. Zorc Jelka, Rakek. 29. Kalin Minka, Ljubljana. 30. Jurčec Milena, Trbovlje-Sv. Katarina.

Dalje na predzadnji strani.

Ženski Svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina za list z gospodinjsko prilogo „Naš dom“, modno prilogo ter krojno polo z ročnimi deli znaša Din 64—, polletna Din 32—, četrletna Din 16—. Posamezna številka Din 6—. Sam list s prilogo „Naš dom“ Din 40—, same priloge Din 48—. Za Italijo L 24—, posamezna štev. L 250; za ostalo inozemstvo Din 85—. Uredništvo in uprava v Tavčarjevi ul. 12/II. Izdaja Konzorcij Ženski Svet v Ljubljani. Za konzorcij in uredništvo odgovorna Milka Martelančeva.

Tiskali J. Blasnikovi nasl., Univerzitetna tiskarna in litografija d. d. v Ljubljani.
Odgovoren L. Mikuš.

ŽENSKI SVET

MAREC 1936

LJUBLJANA

LETO XIV-3

Lev Nikolajevič Tolstoj

Angela Vode

20. novembra 1955 je ves kulturni svet praznoval 25 letnico smrti enega največjih mislecev, L. N. Tolstoja. Rojen je bil 28. avgusta 1828 v Jasni Poljani blizu Moskve, umrl je l. 1910. v Astapovem.

Kdo je bil Tolstoj? Nemški književnik W. Herzog odgovarja na to vprašanje takole: „Človek z vsemi svojimi nasprotstvi, ne izumetničena knjiga. Sin carskega častnika in Rousseaujev učenec; verolomnik in spokornik; kmet in svetovljan; slaboten in odporen; razvratnež in asket; nečimeren in ponižen; brezobziren in samokritičen; jasnovidec in sanjač; anarhist in starokopitnež; revolucionar in reakcionar; divji in nežen; drzen in boječ; moder in otroški; fantast in jasnoviden realist moderne književnosti.“ (Iz predgovora Romain Rollandovi knjigi „Tolstojevo življenje“.)

Ker je bil Tolstoj vedno verna podoba svojega hotenja in ustvarjanja, nam ta karakteristika podaja v širokih potezah obris njegove osebnosti kot človeka in kot umetnika.

I.

Prav zato, ker so Tolstojeva dela podoba njegovega življenja, zasledimo v vseh glavnih osebah, ki jih podaja v svojih umetninah, njegovo lastno bit, njegove nazore, njegovo prizadevanje in stremljenje, zlasti pa njegovo duševno razpoloženje, ki je neprestano nihalo med ravnovesjem in razdvojenostjo.

Ali ne izpoveduje Olenin, ki ga Tolstoj tako živo oblikuje v „Kozakih“ (1852), njegovo osnovno idejo, ki je že tako zgodaj razgibala njegovega duha, ali se ne odraža v njej Tolstojeva lastna razdvojenost: „Spoznal je (Olenin), kako je sebičen in kolikere so njegove zahteve, a vendar ima v bistvu tako malo potreb... In hipoma ga je obšlo spoznanje: sreča je nedvomno v tem, da živim za druge.“

Te misli, ki jih je Tolstoj oblikoval v enem svojih prvih del, se vedno in vedno vračajo, njegovi junaki jih ponavljajo, oblikujejo in razvijajo dalje, dokler ne stopijo v ospredje vsega Tolstojevega prizadevanja. Da je njegovo življenje in delo zavzelo to smer, moremo razumeti v spoznanju njegovega značaja in njegove darovitosti: obdarjen s čudovito ostrim pogledom, s katerim je opazoval sebe in okolico, je bil pravi fanatik resnice in se ni strašil pred nobeno skrajnostjo. Neizprosno je bil do sebe

in do drugih: „Junak moje povesti, ki ga ljubim z vso močjo svoje duše, ki ga skušam opisati v vsej lepoti, ki je bil vedno lep in bo vedno lep ostal — je resnica.“

To osnovno potezo njegovega značaja in njegove umetnosti zasledimo tudi v njegovih dveh najlepših umetninah, v „Vojni in miru“ (1864—1872) in v „Ani Karenini“ (1873—1876), ki sta mu prinesli občudovanje in zanimanje vsega sveta.

Tolstoj je do dna poznal rusko družbo, kakor je živela po mestih, se dolgočasila po salonih in vladala preprostemu narodu, ki je robotal za njen sijaj. Povsem nove strani življenja pa so mu odkrile pretresljive slike, ki jih je doživel pri obleganju Sebastopola. To spoznanje in te izkušnje, posebno pa pisateljev dar opazovanja in izredna bistrost njegovega duha so priklicali v življenje čudovito umetnino „Vojna in mir“.

To je mogočna epopeja, kjer živi pred našimi očmi celo razgibano razdobje po francoski revoluciji, kjer vstane pred nami ruska družba celega stoletja, čudovito peštra, a vendar organsko enotna. Iz te mnogovrstne skupnosti vstajajo pred nami posamezne osebe, ki so žive in resnične, da čutimo in živimo z njimi kot s svojimi znanci in prijatelji. Ali ne trepetamo za življenje simpatičnega Andreja Volkonskega, ki spoznava v očigled smrti, da na svetu ni nič strašnega, če človeka opaja poživljajoča moč ljubezni do vsega stvarstva in do bližnjega? Ali ne zaživi pred nami vedno znova prelestna slika mladostne ljubkosti: Nataša?

Morebiti še popolnejše in zrelejše delo, čeprav manj enotno, je „Ana Karenina“. Dočim je pisal Tolstoj „Vojno in mir“ kot zgodovinar in filozof v časovni razdalji, slika v „Ani Karenini“ sodobno družbo v vsej njeni razgibanosti. Z nedosežno spretnostjo slika ljudi, v katerih sredi živi, ki pozna njihovo mišljenje, njihova čustva, njihov način življenja, ki je dolga leta vplival na njegovo lastno življenje. Vendar pogrešamo tu ono mladostno svežost in elementarni zanos, ki človeka očarata v „Vojni in miru.“

Ker je bil Tolstoj tako močna in v vsem svojem bistvu resnična osebnost, ni mogoče, da ne bi njegovo osebno življenje bistveno vpilavlo na njegovo umetnost. Ljubezen med Tolstojem in njegovo ženo je bila po mnenju nekaterih Tolstojevih biografov (Kalinikov) za oba usodna samoprevara. Že v „Vojni in miru“ govori pisatelj o „iztreznjenju moža, ki vidi v ljubljeni ženi tujko, sovražnico brez lastne krivde, neprosto voljno oviro za njegov moralni razvoj“.

To spoznanje, ki se je z leti stopnjevalo, je vtisnilo svoj pečat tudi „Ani Karenini“. Tu ljubezen ni popisana več z liričnim zanosom temveč kot burna in usodna sila, katere žrtev je Ana. Ko ji Vronski prizna ljubezen, zasije Anin obraz, „toda ne od veselja: to je grozotni sij požara v temni noči“. Ana je zvesta žena, dobra mati, razumna in simpatična — toda nihče se ji ne more približati, ne da bi začutil demonski vpliv njene biti. Plamen strasti, ki gori v njej, je njena poguba. Ko zapusti moža in sledi Vronskemu, propada čedalje bolj. Nekdaj ponosna in umirjena žena,

pade na stopnjo bitja, čegar najmočnejša težnja je ugajati. Ko spozna, da ne more dalje tako živeti, si konča življenje.

Tako poda Tolstoj tragedijo Ane Karenine, ki jo hoče prikazati kot žrtev njene lastne strastne narave, ki jo vleče z usodno silo v prepad. In vendar je Ana v resnici le žrtev razmer, okolice, ki je mlado, naravno dekle oklenila v zakonske spono z okostenelim, mnogo starejšim birokratom. V čem je Anina krivda? Odtrgala se je od svojega moža in sledila klicu ljubezni — prestopok, ki ga je celo po večkrat zagrešila večina njenih vrstnic. Toda z eno razliko: dočim delajo to druge žene na skrivaj, je Ana s pogumnim korakom poteptala svoje predsodke in pred vsem svetom priznala svojo odločitve. In prav ta korak je bil tisti kamen spotike, radi katerega jo je družba obsodila, izločila in pogubila. Le njen pogum je pomenjal iztirjenje za farizejsko družbo vrstnikov Ane Karenine, a ne dejanje samo.

Res, da Tolstoj sam Aninemu prestopku in svoji sodbi ni dal poudarka v tem smislu, kajti on ni ločil prikritega zakonolomstva od javne odločitve. Pač pa je ločila to tako zvana družba, ki bi Ane nikdar ne obsodila, ako bi hodila po izvoženih tračnicah svojih vrstnic.

II.

Že v tem delu, ki ga je pisal Tolstoj v prvem razdobju svojega umetniškega ustvarjanja, se javljajo prvi obrisi njegovih filozofskih in verskih nazorov o morali, ljubezni in zakonu, ki so dali izrazito podobo njegovim poznejšim delom, dokler jih ni popolnoma določno izoblikoval v „Kreutzerjevi sonati“ (1890) in v „Vstajenju“ (1899). Ti dve deli od vseh leposlovnih proizvodov najbolj točno izražata Tolstojeve misli o ljubezni ter o ureditvi družbe. „Vstajenje“ pa še posebej o zasebni lastnini.

* * *

Preden pa so misli in dognanja, ki jih Tolstoj izpoveduje v teh dveh delih dozorela v njem samem, tako da je uravnal po njih tudi svoje lastno življenje, je šel pisatelj skozi vihar duševnih bojov, ki so jih povzročali dvomi, iskanje in obupavanje — ter zunanjih tegob, ki so bile posledica nesoglasja z družino, zlasti z ženo. Vsa ta zunanja in notranja doživetja se odražajo v njegovih delih, v njegovem dnevniku, zlasti pa v njegovih pismih.

Njegova žena Sofija Andrejevna pripoveduje, da je opazila že zelo zgodaj v njegovi duševnosti izpremembo, ki se je javljala v stremljenju po preprostosti in poduhovljenju življenja. Na to pot mu ona ni mogla slediti, ker je pač drugače pojmovala smisel življenja kot on. Kljub medsebojnemu spoštovanju, kljub ljubezni, zlasti pa volji za medsebojno ljubezen, je vsak od njiju že zelo zgodaj občutil odtujenje. Tolstoj je pisal svojemu prijatelju: „Ne morete si predstavljati, kako sem osamljen; vse, kar je meni drago, moja žena prezira.“ — V istem času je pisala Sofija Andrejevna svoji sestri: „Ne moreš si predstavljati, kako strašno sama sem. Zdi se mi, da nisem nikomur več potrebna.“ (Aleksandra Tolstoj (hči) v knjigi „Tolstojev beg in smrt“, str. 66.) Iz te praznote njegovega življenja se je dvignil vihar, ki mu je grozil s propastjo. Rešitev je videl edinole v samomoru.

V knjigi „Izpoved“, kjer opisuje Tolstoj svoje duševne boje in trpljenje, pokaže pot rešitve, ki jo je našel v ljudstvu. Opazoval je milijone ljudi zunaj ozkega kroga učenjakov, bogatinov in raznih uglednih postopačev, ki zaman iščejo v življenju smisla in hite pogosto v prostovoljno smrt, ali pa žive prazno in brezupno življenje — kot on sam. Razmišljal je, kako žive ti milijoni, ne da bi obupavali. Upal je, da bo našel v veri življenjsko silo preprostih mužikov, zato se je začel poglobljati v pravoslavje, čegar predpisom se je sprva skušal podvreči.

Toda Tolstojeva vera ni mrtva, sebična in strahopetna, ker on ne veruje iz bojazni za svojo posmrtno srečo, temveč išče v veri smisel življenja. Smisel življenja — pa vidi v delu za blaginjo svojega bližnjega, v preprostosti in pravičnosti, ki naj jo kaže vsak človek v dejanju; kajti samo z deli bo ustvarjeno kraljestvo božje na zemlji.

V tem spoznanju je potrdil Tolstoja dogodek, ki ga je doživel v Moskvi in ki je njegove prejšnje nazore o bogastvu in ubožtvu, o vrednosti denarja in dela ter vobče njegove nazore o morali docela izpremenil. („Kaj delati?“ 1885). — Ko je pozimi sodeloval pri ljudskem štetju v Moskvi, je prvič v življenju pogledal ubožtvu prav od blizu v obraz. Vtis je bil strašen. Ko je o njem pripovedoval svojemu prijatelju, je jokal, stiskal pesti in vzklikal: „Tako se ne more živeti! To se ne sme goditi!“ Polastil se ga je obup, ki je trajal več mesecev. Njegova žena je dejala: „Poprej si zdvajal nad svojo nevero; zdaj si našel vero, zakaj si torej nesrečen?“

Vsem, ki Tolstoja tako izprašujejo, odgovarja Romain Rolland: „Ker njegova vera ni bila vera farizeja: svetohlinska in samozadovoljna, ker ni poznal sebičnosti mistika, ki misli preveč na lastno zveličanje, da bi mogel misliti na druge; ker je bil poln ljubezni, ker revežev, ki jih je videl, ni mogel pozabiti in ker je bil v dnu svojega dobrotljivega srca prepričan, da je odgovoren za njihovo ponižanje; saj so to bile žrtve civilizacije, katere predpravice je tudi on sam užival.“ (Tolstojevo življenje, str. 87.)

Hotel je pomagati. Razmišljal je o vzrokih strašnih krivic, s svojim brezobzirnim pogumom jih je odkrival svetu in kazal na krivce: na bogate, ki žive od dela ubogih; na državo, ki jo imenuje roparsko ustanovo, ki so jo zgradili oblastniki, da so z njeno pomočjo obvladali in izropali ostali del človeštva; na znanost, na umetnost in na cerkev kot na zaveznike izkoriščevalcev. Cerkvi na pr. ni mogel odpustiti, da soglaša z umorom, ker javno ne obsodi in zavrže vojne in smrtne kazni.

Proti tem krivcem se je hotel boriti. V svojih spisih je zavrnil državno in cerkveno oblast. („Moja vera“ 1883 in „Življenje“ 1887.) Sklenil je odpovedati se imetju in živeti v duhu nepotvorjenega evangelija: v ljubezni do bližnjega, v samopozabi. Predvsem se je boril proti lažem in zločinom civilizacije, zahteval je resnicoljubnost za vsako ceno. Priporočal je ročno delo, ki približa človeka prirodnemu življenju. Odklanjal je vse, kar hromi človekove moralne sile. V tem pa je njegova sodba često zgrešila smoter,

saj je zametaval celo umetnost. Zmernost in vzdržnost v uživanju vseh zemeljskih dobrin je smatral za zelo važno sredstvo za ozdravljenje družbe.

III.

Prežet tega prepričanja je napisal „Kreutzerjevo sonato“, kjer kaže — sledeč svoji asketski usmerjenosti — kam vodi človeka zgolj čutna ljubezen, pa najsi bo tudi v okviru zakona. Junak povesti Pozdnišev in njegova žena zapadata — kakor je to pogosto v zakonu — izmenoma spolni sli in prenasičenosti — dokler on v izbruhu ljubosumnosti ne zakolje svoje žene. Jedro Kreutzerjeve sonate je nauk o preziru in zaničevanju spolne ljubezni, ki je tudi v zakonu „grešno, človeka ponižujoče, živalsko stanje“. Po njegovem nauku je vzdržnost v zakonu še potrebnejša, skrb za otroka je pa samo primerna pokora za spolno ljubezen v zakonu. Ker je pa ljubezen nekaj elementarnega v človeški naravi, torej nekaj, kar se ne da izkoreniniti, jo je treba vsaj čim bolj brzdati.

Zakaj je prišel Tolstoj, ki je v svojem življenju toliko ljubil, do takih zaključkov? Osnova „kraljestvu božjemu na zemlji“ je po njegovem mnenju ljubezen do bližnjega; tej pa je največja ovira spolna ljubezen, katere jedro je samoljubje.

Tolstoj se pač ni zavedel, kako zelo se s takimi zaključki oddaljuje od svojega smotra: medsebojne ljubezni in pravičnosti med ljudmi, ki nikakor ne izključuje spolne ljubezni.

* * *

Za spoznanje Tolstojevih nazorov še mnogo bolj pomembno pa je njegovo delo „Vstajenje“, kjer s čudovito doslednostjo obravnava oba osnovna problema: spolni in socialni problem, ki tvorita jedro človeškega sožitja.

Nosilec pisateljevih idej, knez Nehljudov, zapelje mlado služkinjo. Ko mu glas vesti velevala, da ni ravnal prav, se tolaži: vsi delajo tako. Po naključju spozna strahotne posledice svojega dejanja: dekle zanosi, postane prostitutka, obtožijo jo umora in Nehljudova zadene usoda, da je kot potrošnik sodnik ženski, ki jo je sam privedel na pot pogube. Pisatelj pokaže, kaj bi moral storiti moški ob takšnem spoznanju: V zavesti, da mora poravnati svojo krivdo, spremi Nehljudov dekle v pregnanstvo, kamor je obsojena, da bi delil njeno usodo.

Ko jo je obiskoval po ječah, se mu je odprl nov problem: ali ima družba, osnovana na temeljih, ki rode upornike in zločince, pravico, da jih muči in zapira? Njegove misli izražajo jetniki: najprej so človeka oropali zemlje in mu vzeli bogastvo, potlej pa so napisali zakon, naj človek ne krade in ne ubija! Bolje bi bilo, ko bi prej napisali ta zakon! „Takrat je (Nehljudov) prvič spoznal vso okrutnost in krivičnost zasebne zemljiške posesti in ker je bil izmed tistih ljudi, ki jim je žrtev v imenu nravstvenih zahtev najvišja duhovna naslada, je sklenil, da se ne bo okoristil z last-

ninsko pravico do zemlje in je že takrat prepustil zemljo, ki jo je dobil kot dediščino po očetu, kmetom.“ (Str. 65.)

Po tem spoznanju je hotel Tolstoj uravnati svoje življenje. Oznanjal je nepotvorjeni evangelij, po katerem ne sme biti ne revežev ne bogatinov. Upal je, da bo s svojim naukom preobrazil rusko družbo, da bo prostovoljno sledila besedam evangelija. V resnici je našel med svojimi rojaki nekatere, ki so sledili njegovemu zgledu, veliki duhovi vsega sveta so se poklonili njegovemu geniju, v duše mnogih je vsadil spoznanje krivice in trpljenja —; vendar njegov klic ni presunil tistih, ki so krivice povzročali, niti ni razgibal tistih, ki so krivice trpeli, da bi se jim uprli. Njegov zgled jasno kaže, kako brez moči je človek, ki hoče kot posameznik preosnovati življenje ljudi kot celote: njegove najbolj realne zahteve ostanejo utopija.

* * *

Tolstoj je našel v svojih načelih smisel življenja. V kolikor se mu je posrečilo uravnati tudi svoje življenje po teh načelih, toliko se je tudi notranje umiril. Neskončno pa ga je žalostilo, da mu njegovi najbližnji niso sledili. V pismu, ki ga je pisal Tolstoj nekaj mesecev pred smrtjo svoji ženi (14. julija 1910), pravi med drugim: „Poglavitni vzrok najinega odtujenja je usodno dejstvo, — ki ga nisi zakrivila ne ti ne jaz, — da razumeva popolnoma nasprotno smisel in smoter življenja. Vse je bilo različno v najinem gledanju: način življenja, najin odnos do ljudi, zlasti pa do zasebne lastnine, katero sem jaz smatral za greh, ti pa za potrebno življenjsko sredstvo. Podvrigel sem se razmeram, ki jih le težko prenašam, zato, da se mi ni treba ločiti od tebe.“ Vendar se je pogosto pečal z mislijo na beg od družine. Za njegov odnos do žene je zlasti značilno, da se je nekaj časa bavil z mislijo, da bi pobegnil skupno z neko delavko, rusko kmetico, ter s skupino pristašev-naseljencev pričel novo življenje. V resnici je poskušal prvikrat pobegniti v juniju l. 1884., pa ga je zadržal ženin porod. A ta želja ga ni nikdar več zapustila; nasprotno: rasla je, kakor je rastlo nesoglasje med njim in ženo. Naposled se je vendarle odločil; 28. oktobra 1910 pa je svojo namero izvršil in brez vednosti svoje žene odšel z doma. Spremljala ga je hčerka Aleksandra Lvovna, katera edina je sledila njegovim nazorom. Med potjo je obolel in umrl, po našem štetju 20. novembra 1910.

Njegova žena ob smrti ni bila navzoča, dasi je prihitela v Astapovo, kjer je umiral. Niso je pustili k njemu — da ga ne bi njena prisotnost vznemirila. Njegov beg in njegova smrt sta jo strašno pretresla — hotela si je končati življenje.

Tako se je končala tragedija skupnega življenja dveh ljudi, ki sta želela drug drugemu vse najboljše — a se nista mogla strinjati v sredstvih za dosego tega smotra.

Mejniki

Ljuba Prenner

(Dalje)

Na Legnu je bilo vse zaspano. Domači so dremali po koteh. Šele v ponedeljek so se bili vrnili z nevestinega doma, kjer se je Logarjev Peter oženil; končno vendarle — so rekli sosedi in znanci, kajti Peter je bil dolgo izbiral in marsikatera je zaman upala, da bo nekoč gospodinja na Legnu.

Peter je bil že davno zrasel v moža in materini ostrí pogledi so se ga z leti vedno neugodnejše dotikali.

Toliko pa tudi Peter ni bil samsvoj, da bi si upal pripeljati k hiši nevesto, ki bi je mati ne hoteli imeti za snaho. Upreti se očetu — malenkost! A mati, ta mati veljajo pri hiši več ko deset takih očetov s peterimi Petri vred.

Le kedaj so se tako izpremenili, kedaj so izvili očetu vso oblastnost in ukazovanje iz rok?

Če pogleda Peter nazaj v svoja deška in fantovska leta, vidi svojo mater, ko dela in govori tako in toliko, kolikor gre materam in gospodinjam. Poleg nje vidi babico, staro, pobožno in ljubečo, ki se tudi nikdar ne vmešava v moške besede. Mati pa niso bili niti strožji niti mehkejši kot matere drugih sinov in hčera, kaj šele da bi veljala le njihova.

Le kedaj se je zgodila ta izprememba?

Saj so oče skoraj toliko kot odveč. Mati zapovedo, kedaj bodo orali njive, kedo bo delal drve v gozdu, koliko stelje bo treba navoziti in kateri izmed poslov bo šel ob novem letu od hiše.

Mati nakupujejo v mestu, česar je treba, oče le malokdaj kako drob-njad. Mati prodajajo živino, drva in poljske pridelke in nosijo izkupiček v skrinjo. Za vsak božjak jih je treba naprositi — le oče si jemlje sam, ne da bi mu mati branili. — Sicer pa, to si je Peter mislil, že odkar so bili mati gospodar, imajo prav gotovo še skrite goldinarje, po katerih tudi oče ne more seči, da bi jih zapravljval v gostilnah. Zato pa mora včasih tudi oče prijeti za delo, če ni v skrinji šestice, da bi šel z njimi in z zgovornim izgovorom doli v Podgorico. A če mora delati, tedaj je siten, godrnja in zabavlja, češ, kedo je gospodar in nečaj o babah, ki jim bo dal vetra. A to je kar tako, prazno govorjenje, matere ne užuga nikdar več. Sicer se pa oče ne briga za domače ljudi. On mu že ne bi bil branil, Petru, da bi bil vzel pred leti Knezovo Liziko, ali pa pozneje Breznikovo Pavlo, ali pa predlanskim ono Rahtelovo Zofko, ki mu je bila od vseh skoraj najbolj pri srcu.

A mati, mati! Ta se jim je videla avšasta, druga vse preveč nora za fanti, tretja zapravljiva in nališpana, vsaka pa prelena za delo. Nad nobeno niso dolgo zabavljali, le če so opazili, da bi utegnil Peter dati kateri svojo besedo, so stopili trdo predenj in mu povedali na kratko, da ta ali ona ne bo Logarica, in sicer zato ne, ker je taka in taka.

Peter pač ni imel korajžce, da bi jim ugovarjal, saj bi še njega od hiše spodili, ko pa ravnajo s tem Anzekom, s tem smrkolinom nekdanje dekle Neže, kakor da je njihov... in oče se jim niti po robu ne postavi zastran tega. Ah — kaj bi tudi oče mogel!

Zato si je vzel Peter ženo, ki je bila materi po godu. Svetinova Marta od svetega Miklavža nad Vilunjo pa je vzela Logarjevega Petra, ki ga je prej le malokdaj videla, že zato, ker je bil postaven snubec. Saj ji je tudi vsa soseska toliko govorila o lepi legenski domačiji. Pravili so ji sicer tudi, da so Logarjeva mati zelo osasti in natančni za delom, a Marta se je zanašala na Petrovo možatost in tudi na to, da je bila Logarica z njo sila prijazna in nič kaj kiselkasto zbadljiva, ko so bili Svetinovi pri Logarjih na ogledih.

Sinoči se je torej ta imenitna kmečka svatba doli na fari pri Petriču že dokaj zaspano končala in ko sta hrup in razgibanost praznika splahnela ter se je prikazal za njim običajni delavnik, ki ni mnogo obetal, se je vseh, razen Logarice in rejenca Anzeka, lotevala črna zaspanost.

Mlada žena Marta, ki pa še ni bila tudi gospodinja, se še ni bila oprjela metle, lonca ali svinjskega škafa. Leno je podremavala ob mizi poleg Petra, ki je listal v Pratici. Marta je bila močna in postavna, zagorela v zdravi obraz in širokih bokov. Od take se je Logarica nadejala, da bo krepka opora legenskemu domu in da ga bo poživila s čvrstimi, zdravimi Logarji.

* * *

Anzek, nezakonsko dete nekdanje dekle Neže, je bil ostal pri Logarjevih za rejenca, ker je Logarica tako hotela.

Ko je bil fant dodobra shodil, se je morala njegova mati posloviti od Legna. Tudi to je hotela Logarica.

Bilo je nekega jutra v postu, ko je Neža odhajala z Logarjevine. Logarica je narezovala krompirjeve sadeže v šupi za hišo. Poleg nje je čepel, zavil v tople rute — jutro je bilo namreč megleno in hladno — dveletni Anzej in žulil krušno skorjo, kar baje pospešuje in omiljuje rast zobovja.

Neža je stopila iz hiše s culo pod pazduho. V roki je nosila nov popotni cekar in dežnik. Praznično krilo je imela izpodrecano, saj se je odpravljala na dolgo pot. Njen široki, zdravi obraz je bil žalosten, oči so zrle bojazni polne v prebujajočo se pomlad.

Končno je vendarle morala iti od hiše. Dolgo je upala, da se bo Logarica vendarle premislila in ji dala ostati na Legnu. Saj se je vse nekako uredilo, oni bajtarski Anza je koj po Anzekovem rojstvu odšel nekam v svet. Kdo drugi pa se ni več zmenil zanjo in ona ne zanje. Otrok je bil pač pri hiši, nihče ga ji ni sponašal, nihče je ni več spraševal, kdo mu je oče.

Zato je bila sedaj vsa preplašena. Bala se je poti, bala se je sveta, čeprav je odhajala sama kakor je bila sama prišla.

Taka je stala ob šupi in rada bi zajokala, rada prosila usmiljenja in odpuščanja.

„Tak, sedaj greš? Srečno hodi! Ti bomo že dali vest, če bo treba zastran tega tu . . . no, no, le nič ne jokaj in ne plaši še otroka. Že prav, že prav . . . no, le pojdi, pa srečno!“

Kratko in nalašč prav trdo je bilo to slovo ob detetu, nevednem in brezčutnem.

Doli v klancu so Legenski moški orali za jarino. Videli so odhajajočo žensko, vedeli so, da je to Neža in še čudno se jim ni zdelo, da hodi nekam žalostno in betežno kakor stara beračica.

Nihče ji ni zaklical pozdrava in Neža se ni več ozrla na Legen. Naravnala si je ruto, globoko vzdihnila in pospešila korake.

Anzej ni pogrešal svoje matere; kmalu po njenem odhodu se je tudi na Legensko dvorišče razlila resnična pomlad in izluščila malega pobiča v janki iz njegovih številnih rut in ovojev. Tekati in capljati po tem tako zelo domačem dvorišču, trgati travo in osat ob plotu, zagaziti v luže, se opeči ob koprivah, butniti z glavo ob razpreženi voz, si osmoditi ustne ob vreli kaši in mastiti se s sirovimi štruklji — slične radosti in nadloge so mu polnile dneve, dokler ni pričel „platna prodajat“ in preko tega končno zrasel v malce štorastega fantalina, ki mu je obetal današnji pustni torek najbolj pisani praznik vsega leta.

Komaj da je bil odložil žlico k prazni skodelici, že jo je ucvrl po bregu navzdol proti mestu.

Ojoj, maškare, maškare v vrvežu, barve oblek in noš, ljudje, vozovi, pošasti in čudesa! Kriki in vpitje, šum in ropot — oj, to je bilo lepo in veselo. Vsak je smel kričati, kolikor je hotel in vsi so kričali.

Tam pri Merku je bilo vse polno ljudi in maškare vmes. V ohlapni ženski obleki, v pisanih cunjah okrog pleč in s starinsko avbo na glavi, podoben našemljeni metli, je skakal Engelmanov Jaka med ljudmi in oni kralj tam v pisanih haljah in z zlato papirnatu krono na glavi je bil stari Breznik. Vojaki, knezi, vitezi, cigani, pajaci, Turki, Hrvati v belih robačah in zamorci, kdo bi se jih nagledal? Jaka je poskakoval ob zvokih cvilečega klarineta in nadušljive harmonike pred zeleno ofrakanim pekom Marincem, ki je bil ves zelen od copat do cilindra. Jirgele, našemljen v vojaka, je prenašal pred njim tablo s slikami, ki jo je postavljal na stojalo in kričal: „Mordiò, mordiò, maleficus Krišpinuš Janiček . . .“

In nabralo se jih je vse polno, ki so poslušali, kako je Marinc pevaje razlagal zločinsko povest, naslikano na tej tabli. Tudi Anzej je poslušal in bilo je čudovito smešno in prečudno.

„Bilo je v vasi Polnička, kjer vidite zdaj Janička.

Tat, ravbar, tolovaj, fakin — je bil, sedaj je ‚hin‘.

Še v cerkvico je vdrl ponoč, odnesel tri monštrance proč,

pokradel zlato in srebro, oltarni plašč in kar je b'lo.“

Smešna je bila ta povest o tolovaju Janičku, ki je baš ropal po cerkvici, ko se je prevrnila posoda z večno lučko in zanetila požar, tako da je Janiček moral potolči mežnarja in še pet kmetov, da je lahko pobegnil, a vendar so ga ujeli in krvnik mu je odsekal glavo v eksempl vsem morilcem in roparjem na večne čase.

„Aaaaa“ je zijal Logarjev rejenc in z odprtimi usti in očmi zasledoval vsako krettnjo in besedo zelenega gospoda Marinača.

Hrup je naraščal. Val ljudi se je prelival med hišami, cesta in trg sta bila videti kakor ogromno korito, kjer je mrgolelo glav in teles, tesno drug ob drugem, vedno se premikajočih v kričečih barvah, in kakor jezovi so stali pred navalom množice v tem veletoku šundra in razposajenosti „babji mlin“, „kmečki strah“ in Marinc s svojo „krvavo rihto“ ter tam na mestni tehtnici, kamor je sedaj rinil Logarjev rejenc, mestni mežnar Kavšek s svojo zdravniško „poslovalnico“. Tam je požiral Anzek žaltave sline, ko je gospod „doktor“ rezal našemljenim možicem golše v vratu in so bili to svinjski mehurji, napolnjeni z riževo kašo, kuhano na črnem vinu, ki so jo bivši „krofovci“ s slastjo pojedli. Mestne gospe in gospodične so pač vihale nosove in rekale „fuj“, a Anzi bi bilo zelo po volji, ako bi mu kateri velel pokusiti.

Uh, sedaj pa so pričeli tekati in riniti h grozni pošasti, ki se je počasi pomikala po mestu navzgor. To je bil kmečki strah: na kolesih se je pošast počasi premikala skozi gnečo, odpiralo se je z rdečim blagom podloženo žrelo, iz katerega je prihajalo zverinsko rjovenje — podoba tistega zloglasnega kmečkega strahu, ki je baje razsajal nekoč po Vilunjski dolini, žrl ovce, koze, kuretino, pse in mačke in pozimi baje tudi šolske paglavce, ki so se predolgo mudili na poti.

Tej gospodi gori na oknih okrajnega sodišča in glavarstva menda ni bilo po volji to razsajanje, tudi zabavni „babji mlin“, ki so metali vanj stare, grde babnice, da so pri drugi luknji sfrčale kot mlada, zala dekleta na prosto, jim je izvil le pomilovalen, zaničljiv smehlaj. „Oj, grinte zelene; če jim ne ugaja, saj ni treba gledati!“ Anzeju pa je ugajalo, ah kaj mu ne bi! Kje na svetu more biti še tako imenitno kot v Podgorici? A tam doli, tam pri Wernerju, kjer stoje ti okrašeni kmečki vozovi, tam se bo dalo kaj ujeti. Paglavci donašajo pijačo kmetom in mestnim obrtnikom, ki sede po vozovih, ker je taka šega, da je na današnji dan prodajalec in obrtnik dajal za pijačo svojim odjemalcem in strankam. In tja bi se bil hotel prištuliti tudi Anzej. Za konec klobase ali za kak flancat bi se bilo že izplačalo... Pa je mimogrede stopil na rep našemljenemu hudiču, da se je ta skoraj v znak prevrgel. Zdaj pa le v beg!

„Hej, ti fant!“ je zaklical nekdo za njim.

„Me že ima,“ se je prestrašil in klecnil. Brž roke okrog glave in v dir. A kam v tej gneči?

„Ti, fant, pojdi sem!“ zakliče isti trdi glas v drugič.

To pa ne bo zaušnica! In res! Bil je sam gospod župan in notar doktor Mačik, ki ga je klical.

„Nesi ta pisma k Vobachu na pošto! Razumeš? Dobiš groš. In vrni se takoj, da mi poveš, če si res oddal!“

In osorni, bradati gospod, ki ga je vsak otrok poznal in se ga na tihem bal, je izročil bela pisma v umazano dečkovno dlan.

Krčevito stiskajoč zavetje je rinil Anzej skozi pisano, kričečo gnečo. Kar ni hotelo biti konec te kopice v gruče zagnanih ljudi, ki so vpili, se zbi-

rali krog „babjega mlina“, „kmečkega strahu“ in silili skozi odprta vrata gostiln. Danes so bili vsi ljudje pomešani, meščani in okoličani razen nekaj frakarjev tam na oknih, mestni in okoliški paglavci, rokodelčiči in kmečki hlapčeti in vsi, vsi so se bratili v predpustni norosti, ki je bila spočetka še nekoliko prisiljena, potem pa nenadno z velikim krikom planila iz ljudi, nekje iz podzavesti, kjer je zadržana in utajena ždela vse dni. Sedaj se je velika in naravna razžarela, jim pognala pamet in dostojanstvo meščanstva, možato razkoračenost in žensko nedostopnost ter tisto prisiljeno sramežljivost v naglem valu krvi preko ramen in — ponoreli so. Ej, vsaj enkrat spet prosti samega sebe in vsega, kar jim je sicer tako važno in nujno potrebno.

Anzej pa je moral za svojim važnim opravkom in na moč si je prizadeval, da ustreže velespoštovanemu gospodu županu.

(Dalje prih.)

Prodajalka

Kristina

V podstrešni sobi mati bedi,
v odseve cestne luči strmi...
in čaka — razmišlja...
„Kje hčerka se pozno čez polnoč mudi,
moj bog, kam jo vodijo nočne poti!“

Od mize do mize je šla,
prešernim gostom ponujala rože,
iz svetle kavarne v temo je zašla,
prodala vse rože in — sebe...

„Prišla sem, mati, prodala sem vse —
zdaj kruh bo pri hiši,
priboljšek za vas,“
drhti hčerkin glas
v jutranji mrak,
oči iščejo postelj tam v kotu. —

Na ulici blatni
obležale so rože,
nog sto že stopilo je nanje,
nihče ne zmeni se zanje,
le mraz dolge zimske noči
zajeda se vanje...

Mati

Marija Golobova

13. maja se je rodil Marini deček. Skozi okno je dišalo cvetje in prihajal je topel zrak, v sobi pa se je širil vonj po mleku; bilo je svetlo, mirno in veselo. Marina po porodu ni mogla zaspati in še ponoči ni zatislila očesa. Bila je presrečna. Večkrat je pogledala v košaro poleg sebe na spečega otroka. Zelenkasta nočna svetilka je stala poleg nje na mizi in razsvetljevala majhen krog okoli sebe. Ko je opazovala Marina nežen, tanki detetov vrat, je prvič začutila neboljenost majhnega bitja in vzljubila ga je. Toda že se je zbala te ljubezni, kajti pod ljubeznijo skrit je tičal strah, pritisnil je trdo v srce, vendar tiho — strah pred izgubo. Le ne preveč ljubezni, preveč povezanosti, je pomislila. Hotela je odgnati vsa čustva in je zatislila oči.

* * *

Ko je bil Janek star leto dni, je s svojo nežnostjo obsipal že marsikoga. Imel je pač močno voljo, da pa bi s trmo kaj dosegel, tega izkustva še ni imel. Kozarca z mize ni več pozelel, ker se mu še nikdar ni posrečilo dobiti ga v roke. V tem je bila Marina neizprosna, ni pa mu branila ničesar, kar bi moglo razširiti krog njegovih izkustev: čepel je pol ure pred omaro in vtikal ključ v ključavnico; ko pa je bilo treba omaro odpreti, ni bilo ključa, izgubil se je. Marina je klečala na tleh, iskala, in pogrešala ves dan stvari, ki so bile v omari zaklenjene. Šele čez nekaj časa se je ključ pojavil, mimogrede ga je našel otrok sam, a Marine ni motilo, samo da se je naučil Janek vtakniti ključ v ključavnico.

Da je bila mati odločna in v nekaterih stvareh neomajna, je otrok čutil. Spora med njima še ni bilo. Za Marino Janek ni bil njena last, bil je majhen človek, ki ga ji je poverila narava, da ga vzgoji in zrelega odda človeštvu. Tega si je bila vedno v svesti; spoštovala je njegovo otroško osebnost, spoznavala ga je in vsak dan ji je bil nov. Včasih jo je motilo, da ga tako ljubi, bala se je zanj, a vendar ni hotela, da bi ga vezala prevelika ljubezen nanjo, gotovo bi ga ovirala, ko bi dorasel.

* * *

Marina je bila učiteljica. Bilo je leta 1907., ko je z materialno pomočjo svojega strica odšla za nekaj mesecev na Dunaj v pedagoški tečaj. Spoznala je tam mladega študenta, Jankovega očeta. Včasih se je še spomnila ozke študentske sobice. Videla se je pred ogledalom, ko si popravlja lase, skozi napol zaprte oknice miglja tiha vročina, tanki glasovi gosli prihajajo iz nasprotne hiše. Tam na ozki postelji leži njen fant in spi. Medtem ko si je vezala dolge trakove svojega steznika, ga je opazovala; v tistem hipu ga je imela tako rada, mislila je, da za vedno. Imel je črne, goste lase in skoraj otroški obraz; čudila se je, da ga ljubi radi las, radi obraza, radi njegove okorne, velike postave. Ne, ljubim njegovo dušo, je pomislila, ki se zrcali v vseh teh zunanostih.

Če sta hodila po senčnatih drevoredih, ki so bili radi vročine škropljeni z vodo, jo je držal za roko. Ljubil jo je tako vdano, otroško, nerodno. Marina se mu je včasih smejala in se norčevala iz njega, včasih je bila srečna, da ga ves dan ni videla, včasih pa je zahrepenela po njem tako, da se je čudila, da more uro prestat brez njega. Smeje in z odprtim srcem je jemala njegovo ljubezen.

Neko nedeljo sta se v odprtem fijakarju peljala v dunajsko okolico. Marina je vedela, da je to zadnja nedelja, a njemu tega ni izdala. Rada se je igrala s svojimi in s čustvi drugih. Ljubezen danes v enem dušku in potem nikdar več, si je mislila. „Fant moj, večno te bom ljubila,“ mu je zašepetala na uho in ga obsipala s poljubi, ko sta sedela sredi gozda. Skozi veje je padala svetlozelena, sončna luč. S silo mlade živali, ki preizkuša svojo moč, jo je dvignil in na rokah nesel na majhno jaso vrh grička. Smejala se je in dolge kite so se ji vsule čez njegove rame. Pod njima se je v večno modrikasto meglo zavito širilo veliko mesto.

Naslednji teden je imela Marina izpite, pozabila je hipoma na svojega fanta in na ljubezen. Zadnji dan, ko je prihajala iz šole, jo je čakal. Pogledala mu je raztreseno v obraz. Njegov široki smeh se ji je zdel prazen in njegova zaljubljenost sentimentalna. Odločila se je, da se odpelje. Ko mu je to povedala, je postal tih in otožen. Bil je velik, imel je moč in veliko ljubezen v srečo, a govoriti ni znal. Hodila sta po mestu in pomagal ji je pri nakupovanju, nato se je poslovila od njega, da si sama doma pripravi prtljago.

Drugo dopoldne jo je spremil na postajo, kjer sta stala sredi vrveče množice, držal je svojo veliko roko na njeni rami in jo poljubljal na uho in na lase, govoriti ni mogel, ona pa se je smejala in oči so se ji blestele od solz. Bila je pogumna in odločena, da ga ne vidi nikdar več.

„Da, pisala bom, in prišla bom drugo leto zopet,“ je govorila.

Tako se ji je smilil ta velikan; visok, okoren in žalosten je stal na peronu, ko se je vlak že pomikal.

Da more biti tako strašno zaljubljen, je pomislila, ko je mahala z robcem iz okna. Dušilo jo je v grlu in najrajši bi si odprla visok ovratnik, ki jo je tiščal okoli vratu. Kmalu je vse izginilo.

* * *

Janek je rastel, spregovoril in se zanimal za vse. Enkrat tudi za to, odkod so otroci, tako mimogrede je vprašal.

„Rodijo se,“ je odgovorila Marina.

„Kaj je to?“

„Mati nosi otroka v telesu. Morda si že zapazil našo sosedo, ki bo kmalu mati, ko bo izšlo dete iz nje.“

Janek razume, je stvaren in resen, jutri bo vprašal sosedo, kdaj dobi otroka.

Marina si predstavlja Janka, stoječega pred nosečo ženo, ki jo z važnim obrazom izprašuje za porod. — Nemogoče.

„Janek, o teh stvareh po navadi ne govorimo s tujimi ljudmi, kot ne govorimo sploh o rečeh, ki se nas ne tičejo.“

Dobro, vse je v redu, Janek svoji materi vse verjame in se nanjo zanese.

Včasih se zasači Marina, ko sanjari o bodočnosti. Morda bo doživela starost, prijetna starka bo in tiha; vedno vidi okrog sebe Janka, mlado ženo, otroke, družino. Na tihem sanja o družini, ki je ni doživela niti v svoji otroški dobi, niti sedaj. Načelno zase odklanja družinsko življenje. Zdi se ji, da človeka, posebno mladega, ozke vezi ovirajo; vendar v srcu hrepeni po oni udobni toploti, po varnosti in zavetju, ki jo diha družina, v katere sredini stoji ta žena in mož. Včasih se je čutila osamljeno in brez opore. Vendar je odklanjala oni stari način, ki otroku vceplja čustva do družine in staršev, čustva, ki niso čustva, temveč le čut dolžnosti in bojazni. Nikdar še ni rekla Janku, da mora mater spoštovati; če bo vredna, jo bo spoštoval. Zdelo se ji je kot častihlepje, če zahteva mati: otroci, spoštujte me. Sama se je bala vezi in je trpela pod njimi, svojega otroka ni hotela z njimi oklepiti, da ne bi imel pozneje težav, ko bi se jih hotel otresti.

Bila je skromna in majhna poleg žive mladosti svojega sina, on pa je videl v njej najboljšo in največjo mater.

* * *

Ko je bil Janek star osem let, so jo kot učiteljico premestili na deželo. Morda bodeta imela težko stališče, a svojega sina ne bi mogla pogrešati. Marina je mislila na to, da bi se poročila.

Mislila je na gospoda Osano, ki je bil potnik in jo je večkrat obiskal, če je bil v mestu. Vedela je le, da je majhen, malo plašen in zelo sam. Ko je Marina še živela pri svojem stricu trgovcu v majhnem podeželskem mestecu, je bil Osana uslužben pri njih kot prodajalec. Takrat ni nikdar govorila z njim. Morda ga ni zapazila, saj ga kot človeka še v vseh teh letih ni zapazila, četudi ji je napravil parkrat na leto skromen obisk. Potrkal je na vrata, vstopil, postavil svoj majhen kovčeg na tla in se s klobukom v roki poklonil:

„Gospa, dovolite, da vas malo obiščem.“

„Naš stari prijatelj,“ je vzkliknila Marina z nasmehom na licu.

Sedeli so krog mize in pili čaj. Marina je obujala spomine iz stričevega doma, toda pogovor je vedno ostal površen, brezdušen. Marina se je včasih odločila za majhno šalo, navihlan nasmešek ji je skočil iz oči, hotela je spraviti malo toplote v to ubogo, osamljeno moško dušo. Toda ob njegovem topem, otožnem pogledu se je odbila vsaka mehka beseda. Po navadi se je kmalu zelo vljudno poslovil. Samo zadnjikrat je obdržal njeno roko nekaj trenutkov dlje v svoji in stoječ med vrati je hitro spregovoril:

„Gospa Marina, ali bi bili pripravljene deliti vašo usodo z mojo, ali bi mi hoteli varovati topel družinski kotiček vedno, kadar se vrnem s potovanja?“

Marina mu je stisnila roko in ga iskreno pogledala v oči. Čutila je, kako ta človek, ki vedno spi v tujih posteljah, ki mu nosijo jed tuje roke, potrebuje, kadar se vrača s službenih potov, domačne svetlobe, puhteče sklede,

belega perila in mehke roke v lastnem domu. Toda hipoma se je zbala vse te udobnosti in umirjenosti. To je konec, to je smrt, si je mislila. Videla se je priklenjeno v brezskrbno malo življenje, odrezana od Janka, ki bo moral s svojim življenjem naprej.

Saj me Janek itak ne bo več potreboval, si je mislila in je postala žalostna.

Pa ga je vendar tako ljubila, da si je prav na tihem želela, da bi ostal še dolgo poleg nje. Bil bi njen, dokler bi sam hotel in potem, ko ne bi šlo več drugače, bi ga spustila, da bi zletel v življenje, ona pa bi stala z odprtimi rokami sama in mirna in ne bi smela žalovati. Vedela je zagotovo, da se bo to enkrat zgodilo. Pa vendar rajši na koncu sama, kot še vsa ta leta brez Janka, je pomislila in odgovorila Osani, da se ne misli poročiti.

Osana pa je še vedno prihajal, kadar je bil v mestu. Bil je neizpremenjen in vljuden kot vedno. Kadar je prišel, je Marina pela in se smejala, čutila se je odtedaj tembolj dolžno razvedriti tega malega potnika.

* * *

Sedaj ko je morala v novo službo na deželo, se je hipoma odločila, da vendar poroči Osano. Spomnila se ga je, kako stoji pred njo v zeleni pelearini, videla je njegov trebušast kovčeg in redke muštače pod nosom. Malo jo je streslo.

Saj pravzaprav nisem več ženska, je pomislila, osem let je že minilo od mojega „letečega zakona“, kot je sama imenovala svojo kratko zvezo z Jankovim očetom.

Morda več nisem toliko ženska, je pomislila in se spomnila svoje žive čutnosti od nekdanj. Takrat je odločno odklanjala zvezo brez ljubezni ali spolnega nagnenja, danes pa ji je pomenil otrok več. Zatisnila je oči in požrla slino; sicer pa so jo mikale take hitre odločitve, mikalo jo je novo na stvari, predvsem če je v najslabšem slučaju zaigrala samo sebe v prid sina. In res se je nanagloma poročila z gospodom Osano.

(Konec prih.)

Nacionalizem ali internacionalizem

Olga Grahor

To vprašanje se pri nas pogosto postavlja z veliko oostrostjo. Naziv „internacionalist(ka)“ se uporablja kot nekak očitok, skorajda kot psovka, ki se je prizadeti(a) vneto brani z zatrjevanjem svoje lojalne in neomajne „nacionalnosti“. Ali je to stališče pravilno?

Menda ni mislečega človeka, ki bi zanikal, da ena država sama zase ne more živeti. Povezani smo z vsemi sosednimi in daljnimi deželami do antipodov z gosto in živo prometno mrežo — železnico, ladjami, telefonom, telegrafom, končno z letali, s katerimi pridemo lahko v osmih dneh okrog vsega našega „sveta“. In ta prometna mreža služi resni nalogi izmenjave blaga, uvažanja živil iz poljedelskih v industrijske, strojev in drugih industrijskih izdelkov iz industrijskih v poljedelske države. Kajti dežele so

že po svojih zemljepisnih posebnostih različne: v ravninah, kjer je zemlja rodovitna, in ni rud niti premoga, se razvije poljedelstvo in živinoreja, kjer so potrebne rude in premog ali vodna sila — navadno v goratih krajih — se razvije industrija. Seveda je to le površna razdelitev, vendar vobče velja. Vsi poskusi, prisiliti vsako državo, da neglede na svoje zemljepisne in podnebne posebnosti izdeluje in prideluje vse potrebne stvari sama v svojih mejah (avtarkija), so nenaravni in zato koncem koncev jalovi. Čim večja je država, tem lažje ji sicer bo. Toda nobena država ni v stanu živeti popolnoma sama zase, ne da bi to poplačala z ostrim padcem življenjskega standarda svojega prebivalstva in ne da bi občutno padel ves nivo njene civilizacije. Ako se še povrh vežejo taki poskusi avtarkije z željo, prodati sicer lastne, a ne kupovati tujih izdelkov, je kmalu jasno, da je ta zahteva absurdna, kakor hitro se pojavi v več državah naenkrat. Kajti da bi vsi le prodajali, a nihče kupoval, je pač nemogoče. Zato so vsi ti poskusi avtarkije, ki so zdaj tako moderni, ko skuša vsaka država rešiti krizo sama zase in na račun drugih držav — neuspešni in imajo prav žalostne posledice. Kriza traja že sedmo leto in ni ji videti konca. Zdaj teoretiki že v veliki meri priznavajo, da se napaka ne da popraviti s še večjo napako. Nujna gospodarska povezanost držav je dejstvo, preko katerega ne more nobena teorija. Vsi poskusi, rešiti gospodarsko krizo z avtarkijo so se doslej ponesrečili. Najhujša posledica krize — brezposelnost — še neprestano narašča. In posledica brezposelnosti je beda, obup moških, ki jim minevajo najlepša leta v prisiljenem brezdelju in jim brez koristi ginejo sile, obup žená, za katere je poklicno življenje le neznosno izkoriščanje in jim je družinsko življenje otemočeno ali pa postaja neznosno ob mrkem možu in stradajočih otrocih; — pomeni končno propadanje cele generacije otrok, ki umira posredno ali naravnost od gladu, katere umske in duševne sile propadajo prav tako, kakor telesne. Brezposelnost pomeni strašno zapravljanje telesnih in duševnih sil vsakega naroda.

In kakor visoki zidovi carin in kvot dušijo gospodarsko življenje, tako umetni zidovi proti „tuji kulturi“ davijo duševno življenje. Kakor noben človek ne ustvarja kulturnih del zgolj iz samega sebe, temveč pod vplivom svoje okolice, tako tudi narodne kulture ne nastajajo brez medsebojnih vplivov. Velike kulturne struje — humanizem, renesansa, romantika, simbolizem, vsi slogi likovne umetnosti — so bili mednarodni in najlepša dela pogosto niso nastala v izvorni deželi. Brez vpliva okolice, drugih narodov, bi obtičala kultura posameznega naroda na stopnji kulture kakega domačinskega afriškega plemena, ki je včasih precej visoka, a vendar ne more biti baš vzor moderni evropski kulturi. In to bi še ne bila največja nesreča. A nepoznanje tujca onkraj meje rodi do njega nezaupanje in strah. Kakor je gospodarsko tekmovanje raznih narodov materialna, tako je neznanje in nezaupanje med narodi psihološka podlaga vojne. In vojna je še večje in temeljitejše upropaščanje in zapravljanje telesnih in duševnih sil vsakega naroda, kakor brezposelnost. V moderni vojni ne poginejo samo slabiči in ostanejo krepki in pogumni, kakor baje nekoč, ko so se možje bojevali mož proti možu. (Sicer pa menda tudi tedaj ni bilo tako idealno —

saj že Homer toži v Ilijadi, da je Ahiles padel in se Terzites vrača.) V vojni padejo zdaj pogosto ravno najboljši — slabiči ostanejo doma. Padejo najidealnejši in pogumnejši in če ne padejo, so telesno pohabljeni, drugi, občutljivejši ostanejo živčno bolni. Nemara bi vsa zgodovina zadnjih let bila lepša in boljša, ako bi ne padli milijoni naših najboljših mladih mož, cela generacija, od katere so ostali samo telesno šibki, od vojne živčno razrahljani ali pohabljeni, ali koristolovci — ter bi politika ne ostala v rokah teh in pa stare generacije, ki se ne zna prilagoditi novim časom. Vsaka prihodnja vojna bo le še stopnjevala grozote zadnje. In problem vojne in miru se vsekakor ne da rešiti „nacionalno“, saj je po svojem bistvu „internacionalen“.

Reševanje krize in brezposelnosti ter vprašanje vojne in miru pa je prav tako v interesu vseh držav, vseh narodov, kakor v interesu našega. Zdi se torej, da se glavne naloge nacionalizma in internacionalizma v najvažnejših stvareh — krijejo. Da tu ni nasprotja. V resnici je človek, ki trdi, da je nacionalist, ne internacionalist, podoben gospodu, ki mu je, recimo, ime Janez Kranjc, in ki trdi: ne, jaz nisem Kranjc, jaz sem Janez.

Strah pred nazivom „internacionalist(ka)“ je pač nastal zaradi raznih delavskih internacional z njihovimi bolj ali manj revolucionarnimi tendencami. Toda če pomislimo, da poznajo skoraj vsi sloji internacionalne organizacije, da je predvsem trgovski in finančni svet po vseh državah nerazdružno povezan s poslovnimi vezmi (kar je naravno zaradi gospodarske povezanosti sveta) in dejansko zvesto ščiti svoje interese po vseh državah, ni razumljivo, zakaj bi ravno delavstvu zamerili, ako hoče imeti mednarodno organizacijo proti prav tako mednarodno (čeprav ne tako formalno, a dejansko) organiziranemu kapitalu. Razen tega pa niti delavske niti delodajalske internacionale niso edine. Naša država je prav tako kakor skoraj vse evropske in mnoge izvenevropske države članica politične internacionale — Društva narodov.

Nimamo torej nikakega vzroka, bati se naziva „internacionalist(ka)“. Naši najbolj pereči problemi — gospodarska kriza, brezposelnost, ohranitev miru, so isti kakor v vseh državah, in morali jih bomo rešiti skupno z drugimi. V modernem svetu z našo civilizacijo je vsaka individualna rešitev nemogoča. Zato je treba iskati stikov z drugimi narodi, najti skupne točke, sporazumeti se z njimi. Treba je podpirati težnje po mednarodnem sporazumu in delati proti odtujevanju narodov. Le tako moremo koristiti svojemu narodu. Kdor hoče biti dober nacionalist, mora biti dober internacionalist.

Anketa „Važno žensko vprašanje“

I.

Na vprašanje v zadnji številki „Ženskega sveta“ Vam sporočim naslednjih par vrstic.

V dobi devetletnega blagoslovljenega zakona je moja družina narastla na šest malih članov. Da mi je kot ženi navadnega gozdnega delavca kaj malo rož-

nato, ni treba povdarjati. Imeti pa bi morala volčje srce, da bi si mogla domisliti odpravo nosečnosti ali splav. Srce mi zastaja ob misli, da še črv ima svobodno pravico do življenja, torej človek pa ne. Več kot tri četrtilne delavskih družin težko gara za vsakdanji kruh, a kljub temu vzgoji narodu lepo število sinov in hčera, medtem ko premožnejši iztuhtajo komodnost. Kako naj ima žena mirno vest, če prav stori vse, kar je ženskimi rokami in umu mogoče, če se pa s silo odpove svoji največji dolžnosti, ki jo je kot mati dolžna napram Bogu in rodni grudi.

Ničeva je zahteva žen po odpravi nosečnosti; to je proti božjim in človeškim postavam. To pa, kar si močno želimo: popolno zaščito matere in otroka, ter zagotovljeno oskrbo v bodočnosti vsakega državljana, bomo dosegle le, če vzgojimo našo mladino globoko krščansko. Treba nam je globokovernih vladarjev in voditeljev, gospodarjev in delavcev, sinov in hčera, ki bodo imeli v meso in v kri vcepljeno zapoved „Ljubi svojega bližnjega“. Ne spolnjuje velike zapovedi, kdor misli, da nobenega ne sovraži, ampak oni, ki dejansko pomaga na pobudo pesnikovo: Odpri srce, odpri roke, otiraj bratovske solze, sirotam olajšuj gorje. Kdo je kriv svetovne krize, vojne in mnogega družega zla? — neizpolnjena velika zapoved o ljubezni do bližnjega.

Neumna je misel, da bi se ljudje preveliko razmnožili; pa naj jih naraste še enkratno število ali tudi več, zemlja s svojimi ogromnimi zakladi jih mora preživljati, treba nam je nesebične, za svoje koristi zmerne, globokoverne gospodske, ki ne bo stregla samo svojim željam in strastem, ampak pokazala nam podložnim svoj lep življenjski vzgled, z vsem pravično ravnala, ter se tudi z dobrotnim srcem spomnila revščine svojega bližnjega. Saj pravi nezabni pesnik S. Gregorčič v svojih verzih:

„Svet je za vse dovolj bogat in srečni vsi bi bili, če kruh delil bi z bratom brat, s prav srčnimi čutili.“ Pomoč je v nas materah. Vzgojimo mladino pokorno božjim zapovedim in zasigurano nam je, čeprav v dolini solz, življenja vredno življenje.

Poljska delavka, stara 32 let, Ribnica na Pohorju.

II.

Za ali proti odpravi plodu. Časopisne kolone se polnijo debat, cerkve dajo navodila, zdravniki se prepirajo, samo nihče ne vpraša najbolj prizadetih za njihovo mnenje. Me žene delavcev in revnih nameščencev smo poklicane, da o tem spregovorimo, ker ravno me smo najbolj prizadete. Kdo izmed zgoraj navedenih je že občutil kdaj, kaj se pravi imeti že kup lačnih in nagih otrok in že zopet začititi v sebi toliko opevano „materinsko srečo“? Brez najpotrebnejšega v življenju naj mati zopet rodi, zato, da bo njen otrok v napotje in v spotiko vsakomur. Me se zavedamo, da je ono prvo večji greh, vsaj za nas, ki moramo otroke roditi. Treba se bode odločiti, gospodje, ali napraviti zakon o odpravi plodu iz socialnih ozirov ali pa gledati, kako umirajo naše revne žene za različnimi posledicami mazaških splavov, ki se vkljub vsem zakonom ne bodo zmanjšali, temveč bodo naraščali.

Nas naj pokličejo, kadar bodo zdravniki na svojih sestankih v dvomih ali je splav iz socialnih ozirov potreben ali ne. Upamo, da bomo znale bolj pametno rešiti to vprašanje, kot ga je pa rešil dotični zdravnik, ki je predlagal, da naj se gimnazijka, ki zanosi, izključí oziroma kaznuje. Do takih ugotovitev me prav gotovo ne bomo prišle, temveč bomo poiskale izhod, tam kjer ga je najti. Da pa ne bo človeštvo prikrajšano na številu rojstev, zato predlagam, da naj mesto nas revnih rode, do takrat, da nam delavcem zasije lepša bodočnost, bogate, ki v brezdelju mesto otrok vodijo za seboj pse na izprehod.

Trboveljčanka, 28 let, žena pisarniškega sluga.

III.

Čitala sem zadnjo številko Vašega cenj. lista. Posebno zanimanje mi je vzbudil članek „Važno žensko vprašanje“. Namenila sem se napisati tudi jaz svoje mnenje, dasiravno nisem naročnica Vašega cenj. lista.

Sem po poklicu babica ter imam vso priložnost, opazovati življenje žene. Mnogi slučajji so mi dali povod, da sem sama že večkrat premišljevala, kako bi se pomagalo ubogi ženi. Naj navedem samo nekaj takih slučajev:

Poklicali so me k A. A., tri in dvajsetletni ženi, ki je rodila tretjega otroka. Ko jej dam otroka v naročje, pravi s solzami v očeh: O, kako srečne so pač eno žene, ki morejo dojeti svoje otroke! Z manjšim trudom imajo čvrstjše otroke. Jaz pa moram odstaviti vsakega ob treh mesecih, ker sem že zopet noseča.“ Otroci niso bili narazen po starosti niti po eno leto.

Poznam družino, mati bolehná, oče pa pijanec. Od osmih otrok so ostali štirje živi. Starejši je normalen, drugi je bolehen, ostala dva sta pa beba in slabo zraščena.

Koliko je pa še družin, kjer strada in prezebava 7—10 otrok!

Nobeden ne more oporekati mladi A. A., ako je žalostna radi prepogostih porodov. Vsakdo ve, kolike važnosti je za otroka materino mleko. Vsi zdravniki priporočajo, naj matere dojijo 9—10 mesecev. Toda kako naj doji žena, ki že drugi mesec zanosi?

Nadalje ve vsak, da bolehní in alkoholizirani starši ne morejo roditi zdravih in čvrstih otrok, temveč le slabotne in bolehne otroke, ki ne morejo doprinesiti človeštvu nobene koristi, pač pa nadloge.

Tudi pomanjkanje je dostikrat krivo, da so otroci slabotni in bolehní.

Kako pomagati vsem tem? O vzdržnosti pri mladih ljudeh skoraj ni govora. Nepopolno občevanje? To ni priporočljivo, niti niso vsi moški zmožni tega. Splav? Nikakor ne! Splav je vedno združen z manjšo ali večjo nevarnostjo.

Glede splava se popolnoma strinjam s tem, kar je napisal dr. Munda v 2. št. „Evgenike“.

Splav glasno zanikujem, odobravam pa sredstva proti spočetju. O tem bi se moralo prosto ljudstvo poučiti. S tem bi se zmanjšalo tudi število splavov ter bi popolnoma odgovarjalo razmeram.

Toda, bo kdo ugovarjal, ako bodo taka sredstva na razpolago vsem, nobena družina ne bo hotela več kakor 1—2 otroka. Človeštvo bo trpelo škodo, ljudje pa bodo živeli še bolj nemoralno.

Seveda bi prodaja teh sredstev morala biti strogo nadzorovana. Pravico do teh sredstev naj bi imele predvsem matere, ki imajo otroka še ne eno leto starega, bolehní in alkoholizirani starši, in ubožni starši, ki imajo že večje število otrok.

Na ta način bi bila rojstva nekoliko omejena, v povračilo pa bi se rodilo manj slabotnih in bolehnih otrok. Narodu pa doprinesejo srečo in blagostanje le krepki možje in zdrave žene. Teh pa ne more upati iz velike množine slabotnih in zanemarjenih otrok, ampak le iz zdravo rojenih in dobro hranjenih.

S spoštovanjem

Mici, 31 let, Italija.

IV.

Mal odgovor na „Važno žensko vprašanje“.

Več vrst splavov je upravičenih pod temi gospodarskimi in socialnimi razmerami, ki tlačijo danes človeštvo.

V moji sodbi bi bil splav upravičen: če bi bilo s porodom ogroženo življenje tako zakonske, kot tudi nezakonske matere; dalje se bi moral priznati tudi duševno in telesno nerazvitim ali pokvarjenim.

Predvsem bi svetoval vsem, ki jim ni drag otrok, da se prej očuvajo, da preprečijo plod; potem se jim ne bo treba zatekati k splavu, ki večkrat ostavi sled

za vse življenje. Dandanes je toliko vsakovrstnih zaščitnih sredstev, da bi se mnogi očuvali z lahkoto, če bi le hoteli.

Pri nas je opažati, da se splav izvrši v mnogih primerih iz gole sramote in le majhen odstotek iz resničnega uboštva. Vse obsodbe vreden pojav.

Še dosti časa bo poteklo, preden se bo doségló cilj, po katerem stremijo voditelji in voditeljice ljudstva, da pademo na najnižji odstotek splavov, tega najpretresljivejšega dejanja človeštva.

Udovič Karlo, kmetijski delavec, 31 let, Jelšane-Reka.

V.

Moje mnenje o legalizaciji splava.

Hočem sicer iznesti svoje subjektivno mnenje, vendar želim ostati tudi objektivni, to je upoštevati hočem znana in uradno ugotovljena dejstva. Najvažnejše dejstvo se mi zdi, da se je nazor o potrebi legalizacije v zdravniških krogih spremenil. Tudi mnenje o vzrokih tajnega splava ni isto kot pred krizo. Še l. 1928. je glavni sanitetni svet mislil, da leži vzrok „deloma v socialnih in gospodarskih prilikah, n a j v e č pa v ekstremnih smereh feminističnega gibanja.“ Danes, torej po osmih letih, pa je zdravniški kongres mnogo razpravljal o prvem vzroku, o drugem (feminizmu) se je pa malo slišalo. In ne samo v Beogradu, tudi v Ljubljani in v Mariboru je večina zdravnikov, ki ni indiferentna napram vsemu, kar presega prakso v ožjem smislu, potrdila potrebo po legalizaciji socialne indikacije. Zakaj je prišlo do tega? Večina zdravnikov je spoznala, da se splav vrši kljub temu, da je zdravnikom prepovedan. In ne samo da se vrši, njegovo število silno raste, po statistiki ljubljanske ženske bolnice se je podvojilo. Istotako raste smrtnost po splavu. Vsak zdravnik iz lastne izkušnje ve, da prihaja največ žen k zdravniku s to žalostno prošnjo, ker ne more številne rodbine vzdrževati. Da ta navedba v 90% slučajev drži, nihče ne osporava. Naj pripišem sledeči stavek iz uradnega izdanka ministrstva za socialno politiko: „Iz teh številk se vidi, da ima naš delavec toliko plačo, da komaj zadovolji svoj in najmanjšim potrebam; zato je poskrbelo zavarovanje za slučaje bolezní in nesreče.“ Iz te uradne ugotovitve iz l. 1933. pač lahko sklepamo, da za prirastek v rodbini ni nobene možnosti, razen na račun najnujnejših potreb stotisočev rodbin, kajti rodbinskih doklad delavec (in seve tudi kmet) ne pozna. Zato je žena, ki mora splavljati, dvakrat kaznovana. Prvič s tem, da ji je vzeta ekonomska možnost, postati mati in drugič, da ji grozi sramota, kazen, bolezen in smrt. Prve kazni je mi zdravniki s a m i ne moremo rešiti, četudi smo pripravljeni podpirati vsa stremljenja za dvig življenskega standarda delavske rodbine (beograjska resolucija). Iztrgati žene iz krempljev tajnih mazačev s prevedbo res potrebnih splavov v bolnico je zato le naša minimalna naloga. Enako važno se mi zdi, seznaniti ljudstvo z vsemi sredstvi profilakse proti nosečnosti. Te potrebe žal beograjski kongres ni formuliral.

Mislím, da bi posvetovalnice za žene in dekleta, ki bi jih vodili zdravniki, rešile marsikatero ženo smrti, tisoče pa obvarovale pred splavom.

Dr. Jože Potrč, Maribor.

(Anketa se bo nadaljevala.)

Književnost in umetnost

Vida Jerajeva: Izbrano delo. Zbirka slovenskih književnic. I. knjiga. Založila ženska založba Belo-modre knjižnice. Uredila Marja Boršnik. Platnice izdelala Gizela Šuklje. Risbo Vide Jerajeve oskrbela Henrika Šantel. V Ljubljani 1935. Str. 200.

Zenska založba Belo-modre knjižnice v Ljubljani je v svoj načrt sprejela pomembno „zbirko slovenskih književnic“, ki ima namen, s poljudnoznanstvenimi

kritičnimi izdajami seznaniti najširše plasti z delom ženskih zastopnic v naši literaturi od najstarejših, le literarno-zgodovinsko pomembnih, pa do najnovejših, ki bodo lahko učinkovale tudi estetsko in vplivale s sodobnim duhom.

Prva knjiga te važne zbirke, ki bo v naših javnih kakor tudi zasebnih knjižnicah gotovo verno stopila ob stran že udomačeni zbirki Slovenskih pisateljev, ki ji je dr. Ivan Prijatelj položil trden temelj s svojo klasično prireditvijo Jurčičevih in Tavčarjevih del, je bila po svoji vsebini kakor obdelavi posrečeno izbrana.

Delo Vide Jerajeve v naši literarni zgodovini do pričujoče izdaje ni bilo pravilno ocenjeno in pravično opredeljeno. Da so jo starejši literarni zgodovinarji obdelali zelo na kratko, je še razumljivo, ker se tudi ob ostalih novejših predstavnikih niso spuščali v podrobnosti in — Vidino delo tedaj tudi še ni bilo zaključeno. Manj razumljivo pa je, da so jo v svojih delih večkrat docela prezrli novejši literarni zgodovinarji, ki so se ob neredkih manj pomembnih pisateljih spuščali v velike podrobnosti in je ob izidu njihovih publikacij bila Vidina pot že tudi zaključena.

Ce bi Ivan Cankar napisal uvod prvi Vidini zbirki l. 1908., kakor je bilo prvotno v načrtu, bi njeno ime v slovenski literarni zgodovini gotovo stalno pritikalici četvorici Cankar, Kette, Murn, Župančič, tako pa so jo kot žensko, ki se je med prvimi v naši mali literaturi morala sama boriti za svoje mesto, odrivali in zametavali, dokler je ni nanovo izkopala šele današnja nova izdaja. Toda še prirediteljica tega dela ji je stroga sodnica in prej poudarja njene slabe lastnosti kakor prednosti. Sodim, da je vzrok temu iskati predvsem v poznejšem delu, ki jo je, ločeno od osrednjega slovenskega literarnega toka, vrglo v površnost, tu pa tam pa celo v nenaravno patetičnost in prisiljeno skonstruiranost, kar je značilno tudi za njena začetna dela, tudi za ona, ki so nastala pod vplivom Aškerčeve realistične šole, ki jo je odtujila samo sebi.

Prepričevalna, neposredna in iskrena je bila Vidina beseda zlasti v letih družnja z glasniki slovenske „moderne“, z njenim kritičnim estetom Ivanom Prijateljem in umetniki-pesniki Cankarjem, Kettejem, Murnom in Župančičem. S temi ljudmi je našla največ sorodnosti, največ skupnih iskanj in rešitev. Zlasti blizu sta si bila z Murnom-Aleksandrovim, s katerim sta se skupaj navduševala za neznatne kmečke malenkosti, slikovito gorenjsko pokrajino in bogato slovensko narodopisje. Nekatere Vidine pesmi iz te dobe lahko mirno postavimo ob stran istočasnim Kettejevim ali Murnovim pesmim.

Izredno lepe so njene kmečke pesmi, kjer ima motivov na izbor, izraz pa preprost, narodni pesmi soroden. (Prim. pesmi: Doma, Vasovalci, Kosec, Selška i. dr.)

Globoko občutene so tudi njene slike iz narave, ki so navadno v zvezi z osebnim razpoloženjem. Priroda je Vidi le sredstvo za tolmačenje lastnih doživetij. (Prim. pesmi Pesem II, Poletna noč, Zimska bajka, Jutro i. dr.)

Posebno zmožnost živetja v otroško dušo je dokazala Vida z otroškimi pesmici, ki so izmed njih nekatere prave „umetninice“. (Prim. pesmi Na vse zgodaj, Zimska pesem, Sončece, Pevec i. dr.)

Iskrena in globoka je njena izpoved materinskih čustev. (Prim. pesmi Sreča in Pesem matere!)

Izrazita ljubezenska lirika pa je le tu in tam močnejši odsev njenega, sicer do skrajnosti stopnjevanega erotičnega življenja. Včasih je v teh pesmih nagajiva, šegava in razigrana, neredko pa se ji sredi brezskrbnosti in razposajenosti vzbude krute misli na prazno vsakdanjost ali trpke slutnje za bodočnost. (Prim. pesmi Poroča, Poje pesem si Tamara, Tisoč in ena i. dr.)

Posebej je treba poudariti, da dado Vidine pesmi le deloma slutiti njeno viharno življenje, močno razgibano duševnost in suženjsko predanost najrazličnejšim skrajnostim. Preveč se je dala življenju, da je za pesem ostalo premalo. Preblizu je bila sama sebi, da bi bila drugim mogla odpreti vrata do svojih brez-

imnih sreč in do smrti razbolelih bolečin. Najbolj je obubožala njena pesniška sila v poslednjih letih, ko je nova doba prinesla s sabo tudi zahteve po novi vsebini in novem slogu. Vida je vse to jasno razumela, s silo se je skušala približati novemu realističnemu, objektivnemu svetu, a ta je bil od njene narave preveč oddaljen. Čutila je, kako ga ne dosega niti z življenjem niti s pesmijo, breme ji je od dne do dne postajalo neznosnejše, dokler ga ni s silo svojih nenasičenih upov 1. maja 1952 samovoljno odvrгла. —

Profesorica Marja Boršnikova, prirediteljica „Izbranega dela Vide Jerajeve“, se je globoko živela v življenjsko povest te neenostavne, od samih protislovij raztrgane ženske duše, da ni njenega življenja in dela zmogla razčleniti samo s pravo znanstveno vestnostjo, ampak ga je tudi pedagoško spretno raztolmačila in človeško približala. Njen pet in šestdeset strani obsegajoči uvod ni samo pomemben in potreben prinos k slovenski literarni zgodovini in kritiki, ampak tudi zanimiva in globoka študija o tragediji žene, ki se je v življenju razdajala na tisoč strani, da ji za eno in poslednje ni ostalo moči in volje.

Knjigi je prirediteljica dodala „Kronološki pregled“ Vidinega dela, ki znanstveno izpopolnjuje izbor v antologiji. „Pripombe k izdaji“ pa odpirajo vrata v njeno delavnico in dokazujejo, da je izbrala vse dostopne vire.

Ga. ing. arch. Gizela Suklje je v lepem skladu z vsebino izbrala modre platnene platnice z zlatimi črkami in primernim ornamentom.

Dr. Silva Trdina.

Rozvita Bitterlich. Koncem decembra preteklega leta je izzvala na Dunaju velikansko senzacijo slikarska razstava 15-letne deklice Rozvite Bitterlich. Razstavo je osebno otvoril avstrijski kancler Schuschnigg, ki mu vsi priznavajo resničen smisel za umetnost. Nastop male umetnice je bil povod za najrazličnejše komentarje in je tudi vzbudil splošno zanimanje. Danes, ko so vse umetniške prireditve tako slabo obiskane, so se zgrnile okrog omenjene razstave neizmerne množice ljudi, da je policija komaj vzdrževala red. Računajo, da je obiskalo razstavo okrog 100.000 oseb.

Rozvita Bitterlich je doma v Innsbrucku, kjer ji je oče sekretar pokrajinske vlade. Deklica živi, kakor pripovedujejo starši, običajno življenje otrok njenih let. Je dijakinja 4. razreda gimnazije, dobra učenka, naravna, in na svoje slikanje je že pesnila pesmi, ki se odlikujejo z neverjetno prodornim pojmovanjem življenja. Risal je že nekoliko tudi njen oče, in s tem hočejo znanstveniki pojasniti izredno nadarjenost deklice, kot podzavestni talent staršev, ki je v njej stopnjevan že zdaj prišel do izraza. Zanimivo je dejstvo, da deklica sploh noče nič slišati o kakšni slikarski šoli, tudi ne upošteva nobenih nasvetov; verjetno je, da tudi če bi se hotela po njih ravnati, tega ne bi zmogla, ker ustvarja iz lastne domišljije in nima mnogo tehnične spretnosti in zmožnosti. Tuji so ji vsi hvalospevi, ne mara dotika z javnostjo; razstava je samo delo njenih staršev, in jo je ona le z nejevoljo dovolila.

Njene slike so dobre, nekatere celo odlične, črno bele risbe so skoraj brezhibne; v drugih risbah pa se hitro opazi tehnična pomanjkljivost. Vendar je njeno delo in talent velikanski dogodek kakor za slikarstvo samo, tako tudi za psihologijo. Vse risbe so tako odkrite, polne razumevanja, da obstojimo polni občudovanja odkod tej deklici toliko prirodnosti, toliko zrelosti in duhovne veličine, da si more izbrati tako globoke, psihološko in patološko zanimive motive. Tehnika je res pomanjkljiva, toda harmonija notranjega doživljanja in zunanji stilski izraz preneseta vsako kritiko. Naj navedem samo nekatere slike: Norec: človek si v napadu besnosti trga obleko, usta se mu penijo, ves izraz je divji, oči so mu izbuljene in uprte v daljavo. Vse njegove kretnje izražajo ono živalsko moč in grozo, ki jo ima človek v takih trenutkih. — Srečanje slepih: dekle in mladenič, oba slepa, se srečata na cesti in si podajata roke; v njih gibih ni videti nobene

krepke geste, drža je polna nesigurnosti, izraz oči je brez življenja, brez vsake iskre, top. Mati božja — upodablja jo kot delavsko ženo, trudno in zgarano od življenja, v priprosti obleki, nepočesano, ko doji otroka. Njen čudoviti mir in pogled poln upa, uprt v nebo, kaže v njej nekaj nadnaravnega. Madona in norec: notranjost cerkve, v klopeh sede ljudje zatopljeni v molitev; na oltarju slika madone, a pred njo norec, ki ji preti z dvignjenimi rokami, kot bi se zgražal nad krivico, ki jo dela tem ljudem s tem, da se tako malo zmeni za vse njih pobožne molitve, da stoji tu tako mrzla in nepremična na vse njih vroče želje. — Vsi ti kakor tudi ostali motivi so tako polni zrele razsodnosti, da naravnost preseneča. Toda še bolj je čudovito, da Rozvita sploh ne dela in tudi ne more delati po naravi, vse te nebrojne slike, risbe in kompozicije ustvarja iz lastne domišljije, nakopičile so se v njeni podzavesti kot neizmeren zaklad. Risbe nas presenečajo bolj s poetskim in miselno globokim izrazom, bolj z idejo, ki je skoraj popolnoma književna, pesniška, psihološka, a komaj v drugi vrsti slikarska.

To popolnoma opravičuje duševnost deklice, ker je tudi globoko misleča pesnica, ki je že zgodaj znala razodeti in doumeti skrivnost človeškega življenja. Spesnila in izdala je že štiri zbirke pesmi, odličnih in zrelih, znanstveno in psihološko zanimivih.

Razumljivo je, da skušajo pojasniti to neobičajno pesniško in slikarsko nadarjenost na vse načine. Nekateri so mnenja (med njimi tudi kancler Schuschnigg), da je to „božje čudo“ in njegovo brezkončno usmiljenje, ki se je razodelo v tej skromni deklici. Drugi skušajo razjasniti dejstvo z najbolj zavozlanimi Freudovimi kompleksi ali kot reakcijo podzavesti, drugi zopet pripisujejo deklici vizionarske, medijske in telepatijske nadnaravne sposobnosti, itd.

O Rozviti Bitterlich je pisal tudi v „Politiko“ Sima Francen, ki z globoko pronicavostjo vzporeja položaj Rozvite z Alfredom Einsenom, mladim ubijalcem, ki je bil pred kratkim obsojen. — Dva nasprotna tipa naše moderne dobe, ki že mladim dušam odkriva grehe odraslih, ki jim polaga že v zibelko in predaje v dediščino svet poln groze, stvarnosti, vsakdanje bojzani in praveranil nad. Dva nasprotna tipa, v katerih se pubertetne vizije tako različno razodevajo. Tam top in očitajoč pogled dečka-ubijalca, enega, ki mu je narava vzkrala svoje darove in ga pahnila s postamenta človeškega dostojanstva in tu skromna in tiha deklica, ki v svoji prekrasni okolici riše in pesni o vizijah največjih mislecev, ki so prežete z realističnim karikaturnim opazovanjem stvarnosti. Ko gledamo ta dva nasprotna tipa, ki jih je narava tako neenako obdarovala, se nam vzbuja vprašanje, ali bi Alfred Einsen postal morilec, če bi lahko svojo pubertetno fantazijo razodel v pesmih ali slikah kakor jo razodeva Rozvita Bitterlich in kaj bi se zgodilo s to bogato nadarjeno deklico, če bi slučajno izgubila moč sprostiti se na ta način svojih vizij, ki kipe v njej s tako silo.

Vprašanje za psihologa in patologa, vprašanje, ki se bo še dolgo reševalo v podzavesti vse doraščajoče mladine in ki bo nerešeno še dolgo časa nagnalo marsikaterega pastorka narave, da v trenutku, ko bo začel uresničevati svojo pubertetno fantazijo, postane zločinec.

Pirnat Zlata.

Obzornik

Terezija Martelančeva. Malokdo je zadnja leta omenjal njeno ime. Ko pa so 19. febr. ljubljanski listi javili njeno smrt, je pokojnica zaživela v nenavadni, mučeniški veličini žene, ki je morala kot žrtev političnih razmer preiti vso žalostno pot obmejnega slovenskega človeka, matere in gospodinje. V Barkovljah pri Trstu je bil njen dom; tam so se zbirali premnogi narodni in kulturni delavci, kajti gospa Martelančeva je vzgojila svojih sedmero otrok tako, da so razumevali vsestranske potrebe našega tržaškega ljudstva in že zgodaj stopili v njegovo službo. S pre-

vratom po svetovni vojni je bila temu ljudstvu zapisana pot gospodarskega in kulturnega umiranja. Gospa Martelančeva je občutila ta udarec v polni meri: trije sinovi so postali žrtev vojne, delavnega moža so ji tujei gospodarsko uničili, hčerke so morale za kruhom v tujino. Naposled se je morala še sama z možem ločiti od zadnjih razvalin svojega doma in ljudstva. Toda bolj kot njena osebna usoda jo je zadela usoda njene rodne zemlje. Življenje ji je bilo odslej brez vrednosti: „...ničesar drugega ne čakam kakor smrt... saj ne bom dočkala... Le ena stvar jo je še razveselila — napredek Ženskega sveta. V njeni hiši so se pred 14 leti snovali prvi načrti za naš ženski list in njena hčerka Milka je bila ustanoviteljica ter stalna sourednica Ženskega sveta. Po svoji materi, verni čuvarici tržaških okoličanskih narodnih običajev in krojev, spretni narodni vezilji, je pododovala smisel za narodopisje in prejela mnogo dragocenih napotkov za propagando narodnih vezenin.

Ob smrti Terezije Martelančeve so začutili vsi primorski rojaki, da je umrla žena, ki je predstavljala močno korenino naše zemlje ob morju. Njen pogreb je bil kakor živa, simbolna slika naše narodne manifestacije tam doli... saj se je le ob pogrebnih mogel naš živelj pokazati belemu dnevu... Njeni ožji rojaki iz „Tabora“ so ji zapeli pretresljivo žalostinko, žene v okoličanski narodni noši so s plamtečimi svečami stopale ob krsti rož, dolga vrsta njenih rojakov pa se je vila kakor dolga, črna misel, izvirajoča iz skupne boli...
P. H.

(Ob smrti naše večletne naročnice ge. Fanice Strmecke, smo dobili iz kroga njenih znank sledeče pismo v njen spomin.)

Blagopokojni gospe Fanci Stermecki neuvenljiv cvet na prerano gomilo.
Nebo preveč Te je ljubilo...

Nekako pred sedmimi leti.

Po težkem telesnem trpljenju, v silnem duševnem obupu moj prvi korak v trdo, težko ozračje materialističnega sveta.

Iz province v mesto... Tema, mraz — bolehnata, osamljena — tujka med tujci.

Obstala sem pred njo in srce mi je burno utripalo. Ali visoka elegantna postava dame se je sklonila k meni. Beseda je bila topla in iz oči ji je sijalo razumevanje, dobrota... Matil...

Bilo mi je, kakor bi stopila s trnja na mehko dlan nežne roke. Nepoznana in neznanca sem bila — ali nebo je videlo in blagoslavljalalo... In nisem bila sama, nisem bila edina...

Saj je bila še v cvetu zorne mladosti, ko je kakor veselo jutranje solnčece prisijala v življenje moža in mu ustvarila ognjišče sreče. V žaru njene ljubezni je uspevala družinica in raslo blagostanje. Njena roka je bila neutrudljiva. Hotela je odstraniti vsak najmanjši kamenček, ki bi utegnil raniti na življenjski poti nje, ki jih je ljubila, četudi bi njena roka pri tem krvavela. In, če je plakalo ob tej poti tuje dete — njena dobrota ga je utešila.

Kakor sveča je izgorevalo njeno mlado življenje v nesebični ljubezni za druge. V najlepši svetlobi pa je začel plamen naenkrat trepetati. Naša srca so se stisnila v strašni slutnji in onemela v silni bolečini, ko je naenkrat vzplapolal in ugasnil za vedno. Prelep je bil, prejasen in prekrystalno čist in nebo si ga je zaželelo.

Ugasnilo je življenje — ali Ti naša predobra gospa živiš — živiš in boš živela vedno v srcu njih, ki si jim bila življenja dih, — živiš in boš živela v srcih nas vseh, ki smo Te spoštovali in ljubili, ki plakamo za Teboj...
I. T.

Poročilo o akciji za razširjenje ljubljanske bolnice, ki smo ga morali zaradi pomanjkanja prostora v tej številki izpustiti, objavimo v prihodnji številki.

IX. Po 3 m flanelice.

31. Majcenovič Mar., Maribor. 32. Jurkovič Andjelka, Kutina. 33. Kopač Lucija, Slovenjgradec. 34. Schmidt Erna, Št. Jernej. 35. Pavlovčič Judita, Moste. 36. Demšar Marija, Žiri. 37. Kuhar Lojzka, Plav. 38. Krašovec Jospina, Grosuplje. 39. Kerševani Berta, Gorice. 40. Oražem Angela, Križevci. 41. Kolar Marija, Slovenjgradec. 42. Podkoritnik Mina, Laško. 43. Češut Joža, Trbovlje. 44. Skok Pepca, Podplat. 45. Žele Mara, Topolščica. 46. Gorjup Pavla, Moškanjci. 47. Chrobat Maksa, Gor. Mozeli. 48. Ježovnik Pavla, Moste. 49. Čotar Dora, Aleksandrija. 50. Kočar Cecilija, Dev. Mar. v Polju.

X. Blago za sportno bluzo.

51. Pankovič Stana, Ljubljana. 52. Knafelc Milena, Maribor. 53. Sernc Marija, Ruše. 54. Oreščak Mara, Ljubljana. 55. Rauter Otilija, Sv. Marijeta. 56. Beretič Marija Mokronog. 57. Ažman Mica, Kranj. 58. Rojs Marija, Ormož. 59. Kovač Mana, Petrovče. 60. Premerstein Anica, Radeče.

XI. Poplin za kombinezo.

61. Pibernik Maca, Ljubljana. 62. Šetina Vida, Metlika. 63. Šemrl Cirila, Jesenice. 64. Benič Zora, Maribor. 65. Keršinar Marija, Ljubljana. 66. Kitt Zofija, Maribor. 67. Rupnik Julijana, Ljubljana. 68. Božič Pavlina, Podnart. 69. Leben Jelica, Žužemberk. 70. Caserman Marija, Vrhnika.

XII. Po 6 finih žepnih robcev.

71. Drstenšek Jospina, Šmarjeta-Rimske Toplice. 72. Gašparovič Marija, Orahovac, Zetska banovina. 73. Milošević Martina, Prilep. 74. Macoratti Minka, Ljubljana. 75. Klobučar Marta, Beltinci, Prekmurje. 76. Drenik Anica, Rač. 77. Volanšek Alojzija, Boštanj. 78. Lakoš Sofika, Zagreb. 79. Barovič Pavla, Trbovlje. 80. Hiter Julija, Ljubljana. 81. Koščak Lojzka, Beograd. 82. Oman Ružica, Knin. 83. Trost Justina, Slov. Konjice. 84. Gruden Ahmira, Celje. 85. Haller Mihela, Maribor. 86. Zupé Anica, Ljutomer. 87. Miklič Minka, Gomilsko. 88. Bavdek Poldka, Vinica. 89. Gulič Mira, Ljubljana. 90. Kunčič Lucinka, Ljubljana.

XIII. Kuharske knjige.

91. Benčina Antonija, Štorje. 92. Malus Marija, Bizeljsko. 93. Olip Marija, Lesce. 94. Wurner Olga, Bled.

XIV. Brezplačen letnik Ženskega Sveta.

95. Rotman Dita, Maribor. 96. Germovšek Cilka, Trebnje. 97. Ahačič Cecilija, Tržič-Sv. Ana. 98. Bajič Antonija, Čabar. 99. Slapničar Majda, Ljubljana. 100. Grom Fani, Novo mesto.

Gospo, ki imajo možnost dvigniti darove same, prosimo, da pridejo ali pošljejo po nje v našo pisarno v Ljubljani, Tavčarjeva ul. 12/II, od 9. marca dalje od 10.—12. ure in od 3.—6. Da bi ne dvignile nagrade nepoklicane osebe, naj vsaka prinese pobotnico zadnjega plačila naročnine. Naročnice izven Ljubljane, ki imajo priložnost dvigniti dobiček potom znancev, naj nam to javijo z dopisnico, da nam prihranijo pošne stroške.

Uprava.

„Moj novorojenček“

sestavila L. Hočvar-Megličeva, je knjižica, ki obsega 32 strani. Besedilo je razdeljeno na deset poglavij in vsebuje 22 slik, ki ponazorujejo besedilo, katero obravnava novodobno oblačenje in nego dojenčka sploh. Stane Din 12'—.

Naroča se pri upravi „Ženskega Sveta“ Ljubljana, pošt. pred. 119. Naročilo brez plačila se ne vzame v obzir. Na vsaki pošti se dobi položnica, na katero napišete števil. našega tek. rač. 14004, kar Vam je ceneje, nego da nam pišete po položnico.

**Drobna knjižica
z veliko vsebine**

Dekliško perilo

modeli in kroji perila za deklice od 12—18 let. Posebno bogate priloge z risbami za vezenine, ki so uporabne tudi za okras otroških oblek in predpasnikov. Cena Din 6'—. Denar je poslati z naročilom vred.

**J. BLASNIKA NASL.
UNIVERZITETNA TISKARNA**

LITOGRAFIJA
ZALOŽNIŠTVO
VEL. PRATIKE
LJUBLJANA

KARTONAŽA
VREČICE ZA
SEMENA ITD.
BREG 10—12

NAJSTAREJŠI GRAFIČNI ZAVOD JUGOSLAVIJE IZVRŠUJE TISKOVINE NAJČENJE IN NAJBOLJE